

Södertörns högskola | Institutionen för Lärarutbildningen
Kandidat/Magisteruppsats 15 hp | Utbildningsvetenskap_Avancerad
nivå| Höstterminen 2011

Skolans värdegrund

– En studie om elevernas uppfattningar av
grundskolans värdegrundsarbete

Av: Jeanette Nakkila
Handledare: Michael Härlin

Skolans värdegrund

En studie om elevernas uppfattningar av grundskolans värdegrundsarbete

Abstract

The purpose of this thesis is to investigate how students relates to and perceives the schoolwork with the value base. To answer my purpose has been two studies conducted. The first study aimed at finding out students' perceptions regarding the content and concretization of the value base and on their perceptions of participation and retention of this work. This study was conducted using a questionnaire survey.

The second study has aimed to highlight the approach embodied by the schools' plans and treatment plans. This study has been conducted through a review of policy documents available on the websites of education departments, municipalities and schools.

The two sub-studies have then been used to visualize students' perceptions of the actual values work done in schools.

The results show that students' participation and knowledge of basic values is low, and because one school has succeeded somewhat better regarding students' participation in work with the value base.

Keywords: Value base, values, tort, participation and interaction between students and school activities.

Examensarbete HT2011

Författare: Jeanette Nakkila

Handledare: Michael Härlin

1. Inledning	5
2. Syfte & frågeställningar	6
2.1 Syfte	6
2.2 Frågeställningar	6
3. Bakgrund	7
3.1 Skolans värdegrund och uppdrag	7
3.2 Kränkning och mobbing	7
3.3 Skolverkets inspektionsrapporter	8
3.4 Skolans likabehandlingsplan	8
4. Teori & tidigare forskning	9
4.1 Mitt teoretiska perspektiv	9
4.2 Tidigare forskning	10
5. Material & metodbeskrivning	13
5.1 Val av metod	13
5.2 Metoddiskussion	13
5.3 Etiska överväganden	15
5.4 Urval	16
5.4.1 Presentation av skolor	16
5.4.2 Presentation av datatexter	17
5.5 Genomförande	17
5.5.1 Enkätundersökningen: Delstudie 1	17
5.5.2 Textanalys: Delstudie 2	18
5.5.3 Jämförande analys	18
5.6 Tillförlitlighet och validitet	19
6. Resultat & analys	20
6.1 Enkätundersökningen: Delstudie 1	20
6.1.1 Sammanfattning av enkätundersökning	34
6.2 Textanalys: Delstudie 2	35
6.2.1 Sammanfattning av textanalys	39
6.3 Jämförande analys	40
7. Diskussion	42
7.1 Förslag till vidare forskning	43
Käll- och litteraturlista	44
Bilaga 1: Enkätundersökningen	45

1. Inledning

Mitt examensarbete behandlar det värdegrundsarbete som sker i grundskolan.

Anledningen till mitt valda ämne beror på att jag, under min verksamhetsförlagda utbildning (vfu) har uppmärksammat att elever ofta kränker varandra i skolans korridorer eller lektionssalar. Elevernas beteende har fått mig att fundera på vilka värderingar, normer och förhållningssätt som genomsyrar skolatmosfären som helhet.

Som blivande lärare kommer jag att träda in i skolverksamheten med en egen livsåskådning som speglar hur jag tolkar alla aspekter av omvärlden. De värderingar, som ligger till grund för min livsåskådning, har skapats genom alla de faktorer som har påverkat mig under min uppväxt. Min familj, vänner, uppväxtmiljö, skola och media har därmed gemensamt påverkat och format mig som individ samt den syn jag har på omvärlden. Min livsåskådning styr mig därmed i alla de val jag gör och kommer att göra i min blivande roll som lärare. På samma sätt tror jag eleverna styrs i deras agerande. I mitt kommande uppdrag som lärare kommer jag därmed att ställas inför många spännande utmaningar. I Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, kan man i avsnittet om grundläggande värden läsa att: *”Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som samhället vilar på.”* (Lgr 11, s 7). Enligt värdegrundstexten ska jag därmed sträva efter att försöka förena mina egna samt elevernas värderingar med skolans grundläggande värderingar.

Jag har under min vfu också uppmärksammat att värdegrundsarbetet på skolan sker med variation gällande dess kontinuitet och arbetsform. Dessa observationer har även väckt mitt intresse för att vilja ta reda på hur värdegrundsuppdraget tolkas och genomförs på skolan. För vad innebär egentligen skolans värdegrund och uppdrag?

I skollagen (2010:800) beskrivs syftet med skolutbildningen att elever ska inhämta och utveckla de kunskaper och värden som behövs för ett deltagande i vårt gemensamma samhälle (Utbildningsdepartementet, kap1 § 4). Skolan har därmed två huvudsakliga uppdrag: ett kunskapsuppdrag samt ett värdegrundsuppdrag. Ansvaret för kunskapsuppdraget ligger hos rektor och lärare medan ansvaret för att genomföra värdeuppdraget ligger hos all skolpersonal som verkar på en skola.

I skollagen beskriver värdegrunden, i avsnittet om utbildningens utformning, om vilket förhållningssätt all skolpersonal ska ha mot till exempel mobbing då: *”var och en som verkar*

inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling” (Utbildningsdepartementet, kap 1 § 5). Således ska all kränkande behandling aktivt motverkas av samtlig personal som arbetar inom grundskolan.

Vidare står det i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet från 2011, att ingen ska utsättas för diskriminering eller kränkande behandling i skolan (Lgr 11, s 7).

I både skollag och läroplan förmedlas därmed ett tydligt uppdrag gällande skolans värdegrund. Jag anser det är intressant att värdegrundsuppdraget inte bara vänder sig till rektor och lärare på skolan. Lärare ska tillsammans med elever också utveckla regler och förhållningssätt i det värdegrundsarbete som sker på skolan (Lgr 11, s 13). Det gemensamma värdegrundsarbetet styrks i skollagen: ” *Ordningsregler ska finnas för varje skolenhet. De ska utarbetas under medverkan av eleverna och följas upp på varje skolenhet*” (Utbildningsdepartementet kap 5 § 5).

I mitt examensarbete har jag som ambition att undersöka hur detta värdegrundsarbete sker på skolor samt hur detta upplevs av elever.

2. Syfte & frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med mitt examensarbete är att undersöka hur eleverna förhåller sig till och uppfattar det värdegrundsarbete som sker på skolan.

2.2 Frågeställningar

Med följande frågeställningar vill jag besvara mitt syfte:

- Vilka uppfattningar ger eleverna uttryck för gällande värdegrundens innebörd och konkretisering?
- Vilka uppfattningar ger eleverna uttryck för gällande deras delaktighet och behållning i och av värdegrundsarbetet?
- Hur arbetar skolpersonal med värdegrunden på skolan?

3. Bakgrund

Eftersom min studie kommer att behandla det värdegrundsarbete som sker på skolor, vill jag förtydliga vad värdegrunden beskriver i Lgr 11 samt skollagen 2010:800. Jag kommer även att definiera vad som menas med kränkning och mobbing eftersom dessa begrepp utgör en stor del i min studie. Avslutningsvis kommer jag i denna del att beskriva syftet med skolverkets inspektionsrapporter samt skolans likabehandlingsplaner eftersom jag kommer att använda dessa som utgångspunkt i min kommande analys och diskussion.

3.1 Skolans värdegrund och uppdrag

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11), beskrivs de normer, regler, riktlinjer och värden som all verksam personal ska förmedla och förankra hos elever. Värdegrunden handlar således om hur individer ska förhålla sig till varandra i ett ömsesidigt samspel som ger utrymme för respekt och hänsynstagande (Dahlkwist 2006, s25).

Pirjo Lahdenperä beskriver att själva begreppet *värdegrund* i sig är innehållslöst och får inte en mening förrän det konkretiseras och artikuleras (Linde 2001, s 116). Lahdenperä förklarar vidare att en värdegrund uttrycker alla de värderingar och spelregler som råder inom den sociala samvaron där den artikulerade och konkretiserade värdegrunden uttrycks (*Ibid*).

Zackari och Modigh (2000) beskriver att begreppet värdegrund är tolkningsbar och ges den mening som finns i det omkringliggande samhällets kultur. Författarna menar även att läroplanens värdegrund speglar en samhällssyn av västerländsk humanistisk karaktär samt en människosyn som överensstämmer med den kristna etiken. Detta synsätt speglar sig i de värden som finns i Lgr 11, till exempel: ”alla människors lika värde, människolivets okränkbarhet och jämställdhet mellan kvinnor och män” (*Ibid*, s 34).

3.2 Kränkning och mobbing

I Nordstedts svenska ordbok (1999) definieras begreppet *kränka* som att någon behandlas nedsättande där den personliga hedern angrips genom ord eller handling medan begreppet *mobba* definieras som att någon utsätts för en kollektiv förföljelse (s 597, s 710)

Olle Rimsten förklarar i boken ”*Kränkningar i skolan*” (2006), att mobbing är en upprepande form av kränkande behandling där det råder en obalans mellan offer och förövare (Rimsten, 2006, s 17).

I boken *"Olikas lika värde"*, beskriver författaren Eilard m fl att en kränkande behandling är när någon kränker principen om alla människors lika värde och att detta kan uttryckas genom fysiska, verbala, psykosociala samt textburna handlingar (Eilard *et al*, 2008, s 15). Författarna poängterar även att det inte är en handling i sig som är kränkande, utan det är den utsattas upplevelse av en handling som definieras som en kränkning (Ibid, s 16).

3.3 Skolverkets inspektionsrapporter

På skolverket finns en instans som kallas skolinspektionen och som har till uppgift att på regelbunden basis granska alla kommuner, skolor, barnomsorg och vuxenutbildningen för att se om de följer alla de lagar och direktiv som finns i skolverksamheten. Skolinspektionen ska även granska skolverksamheterna för att se hur väl de fungerar i förhållande till alla de mål, riktlinjer, läroplaner och skolformsförordningar som finns. Syftet med skolinspektionens granskningar är för att resultaten av dessa bidrar till att skolor utvecklas gällande deras måluppfyllelse och resultat, pedagogiska ledning och utveckling av verksamhet, befintliga lärandemiljö samt den enskilda elevens rätt. Målet är således att alla elever ska kunna vistas i en trygg miljö samt att det ska finnas förutsättningar för elevers lika rätt till lika utbildning. (www.skolinspektionen.se/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/).

Skolinspektionen genomförs av representanter från skolverket som besöker skolorna under 2-3 dagar. Under denna tid observerar inspektörerna skolverksamhetens alla områden samt intervjuar elever, lärare samt ledningspersonal för att få en helhetssyn av hur väl verksamheten fungerar. Efter avslutad inspektion skriver representanterna en inspektionsrapport som påvisar på de eventuella brister som finns inom skolverksamheten. Skolan har då 3 månader på sig att planera åtgärder för att komma till rätta med bristerna och ett nytt beslut tas av skolinspektionen. Efter cirka 2 år sker en ny uppföljning där skolan redovisar vilka åtgärder som gjorts för att komma tillrätta med de tidigare påvisade bristerna (Löwing & Bergeå, 2008, s31-33).

3.4 Skolans likabehandlingsplan

Hur en skola ska arbeta aktivt mot diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling beskriver en skolas likabehandlingsplan. En likabehandlingsplan ska enligt diskrimineringslagen 2008:567, finnas på alla enskilda skolor som en åtgärd mot kränkande behandling. Denna lag får stöd i skollagen: *"Huvudmannen ska se till att det varje år*

upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året” (Utbildningsdepartementet, kap 6§ 8). Denna plan är således ett levande dokument som ska förankras i och genomsyra hela skolverksamheten och ska årligen uppdateras genom att förnyas och revideras. Var och en som verkar inom skolan ska aktivt arbeta med likabehandlingsplanen vilket ställer kravet att planen måste vara utformad på ett konkret sätt. Planen måste även vara utformad på ett sätt som gör den möjlig att utvärdera, något som skolinspektionen gör under deras inspektioner.

4. Teori & tidigare forskning

4.1 Mitt teoretiska perspektiv

Eftersom jag är skolad med ett sociokulturellt perspektiv är studiens syfte och frågeställningar präglade av det sociokulturella förhållningssättet. Jag anser det därför vara relevant att beskriva detta perspektiv då jag ämnar använda det som analysverktyg i min studie.

Mitt teoretiska perspektiv präglas av det sociokulturella förhållningssättet, i vilken samspelet mellan tanke, handling och situation är avgörandet för elevens lärande. Grundtanken för detta perspektiv utgår därmed från individens del i den gemensamma och sociala gruppen.

Det sociokulturella synsättet har genom historien präglats av framför allt två teoretiker, vars gemensamma uppfattningar var att elevers lärande sker i den sociala gruppen. En av dessa teoretiker var John Dewey (1859-1952) och som var professor i filosofi och pedagogik. Deweys teorier var influerad av darwinistiska tankegångar i vilken organismer och omkringliggande miljö anpassar sig till varandra för sin överlevnad. Enligt Dewey innebär denna ömsesidiga process för individens del, att individer i samspel får en kunskapstillägnan samt en kunskapstillväxt som Dewey kom att kalla ”Learning by doing” (Arfwedson & Arfwedson, 2008). Dewey framhöll därmed att kommunikation var en viktig del i en läroprocess eftersom denna gav utrymme för aktivitet och handling (Ibid, 2008).

Den andre teoretikern var den ryske vetenskapsmannen Lev Vygotskij (1896-1934), och som ansåg att individers interaktion med varandra var en förutsättning för inläring. Vygotskij framhöll att individens inläring sker i en social kontext i och genom en kommunikativ interaktion med andra. Vygotskij menade vidare att hur mycket individen lär sig beror på hur mycket de som kommunicerar med individen kan samt hur mycket de kommunicerar. (Arfwedson & Arfwedson, 2008).

Vygotskijs intresse inom utvecklingspsykologi resulterade i hans teorier om att barns lärande och utveckling sker i samverkan av historien, kulturen och den sociala gemenskapen. Dessa teorier kom Vygotskij att kalla för utvecklingszoner och som talar om för barn vad de kan klara av med hjälp av andra (Ibid, 2008).

Dewey och Vygotskijs uppfattningar om att individens lärande sker i den sociala kontexten, delas av författarna Leif Askland och Svein Ole Sataoen, då de framhåller att det inom det sociokulturella perspektivet inte går att skilja på elevens tanke, handling eller situation. Författarna menar att den omkringliggande fysiska och sociala miljö tillsammans är avgörande för elevens lärande. Författarna menar vidare att för ett lärande ska kunna ske måste det därmed finnas utrymme för diskussion och reflektion som sker i utbyte mellan elever, elever och lärare/vuxna på skolan. Elevernas enskilda utveckling ses därmed som en social och historisk process (Askland & Sataoen, 2003).

4.2 Tidigare forskning

Gällande forskning om värdegrund finner jag att många forskare, i teoretiska och praktiska sammanhang, har lagt fokus på att tolka värdegrundsformuleringarna med avseende på värdegrundens innebörd samt arbetssätt. Forskningsfältet kring värdegrundsarbetet med fokus på samverkan mellan elever och skola är mycket mindre i jämförelse med den tidigare nämnda.

Jag har valt att redovisa forskning gällande värdegrundens innebörd samt arbetssätt såväl som i samverkan mellan elever och skola eftersom båda forskningsfälten är av relevans för min studie.

År 1999 startade projektledaren Gunilla Modigh ett värdegrundsprojekt på initiativ av Utbildningsdepartementet som syftade till att få värdegrundsfrågorna att genomsyra all undervisning i skolverksamheten. Värdegrundsprojektet syftade även till att kunna ge skolorna de redskap som behövs för att kunna reflektera samt handla i enlighet med

värdegrunden (Skolverket, 2002). Det omfattade värdegrundsprojektet har utgått från ett barn- och ungdomsperspektiv, där elevberättelser och samtal med skolpersonal synliggör de värderingar som barn, ungdomar och vuxna har.

Projektresultaten mynnade ut i boken *”Värdegrundsboken”* skriven av författarna Gunilla Zackari och Fredrik Modigh (2000). I boken presenterar författarna de kunskaper och erfarenheter skolpersonal och elever har med avseende på värdegrundstexten som finns i *”Läroplan för det obligatoriska skolväsendet 94”* (LpO 94).

Resultaten från undersökningen synliggör dels hur skolorna organiserar värdegrundsarbetet, samt hur både unga och vuxna inom skolverksamheten värderar och bemöter varandra utifrån deras kön och etnicitet (Zackari & Modigh, 2000, s 96).

Författarna förklarar att de ur resultaten kan se att skolorna har svårt att sätta begreppet värdegrund i handling, något som Modigh och Zackari dels tror kan bero på att begreppet upplevs som problematiskt av många samt för att det avsätts för lite tid till samtal om värdegrundsfrågor (Ibid, s 91, s 96). Författarna menar att värdegrundarbetet ofta sker via punktinsatser och genom ett fåtal så kallade temadagar, vilket de anser inte ger tillräckligt med tid för att begreppet ska kunna tydliggöras. Författarna menar att sådana punktinsatser sällan ger långvariga effekter på elevernas beteenden och attityder eftersom dessa oftast tenderar att inrikta sig på insatser mot det som bryter mot värdegrunden (Ibid, s 91). Istället för punktinsatser, anser författarna att värdegrundsarbetet bör ske på ett sådant sätt som främjar demokratiska värderingar genom att involvera barn- och ungdomar i diskussion där värdegrunden och dess innehåll utmanas. Det är först i en sådan konfrontation som etiska värden och normer kan utvecklas anser författarna (Ibid, s 28).

Resultaten från undersökningen visade även att skolor tenderar att se på värdegrunden som ett eget ämne som är avskilt från den ordinarie undervisningen. Detta anser Zackari och Modigh motsäga grundtanken med att värdegrunden är ett förhållningssätt som ska genomsyra hela skolverksamheten:

”Att frångå att värdegrunden enligt läroplanerna skall genomsyra all verksamhet, inte bara undervisningen, och att alla vuxna har ansvar för värdegrunden hela tiden, vore, enligt vår mening, ett sätt att kapitulera.” (Zackari & Modigh, 2000, s 90)

För att uppnå ett bra värdegrundsarbete bör skolor enligt författarna arbeta för att integrera kunskapsmålen med värdegrunden så att dessa ständigt ingår i det dagliga arbetet. På så sätt

kan utrymme ges för att stimulera elever i arbetet med till exempel demokratifrågor där deras etiska och moraliska förhållningssätt kan utvecklas i mötet med varandras uppfattningar (Ibid, s 94).

Utifrån resultaten från värdegrundsprojektet har Skolverket genomfört en uppföljande studie av skolornas värdegrundsarbete. Denna studie har, med professor Ann Ahlberg vid Göteborgs universitet som projektledare, genomförts i samråd med bland annat Statens skolinspektion, Socialstyrelsen och andra berörda intresseorganisationer. Studien har Skolverket publicerat i en ny forskningsrapport: ”*Redovisning av uppdrag om skolans värdegrund*” (2011-04-14, Dnr 2009:419), i vilken resultaten från omfattande enkätundersökningar, intervjuer och observationer av skolornas värdegrundsarbete presenteras.

Studien genomfördes under åren 2009-2011 och beskriver dels hur skolorna i Sverige har arbetat med värdegrunden samt presenterar vilka förhållningssätt som fått vissa skolor att nå större och mindre framgång med värdegrundsuppdraget.

Forskningsresultaten från studien visar att skolorna visat fyra förhållningssätt i värdegrundsarbetet och som enligt forskarna innebär att skolor tenderar att se på värdegrunden som: *vedertagen, formaliserad, ett pedagogiskt flöde* eller som *en interaktion mellan skola och samhälle* (Ibid, s 10).

Då värdegrunden ses som vedertagen eller formaliserad innebär det att innehållet av värdegrunden ses som något självklart och som inte ifrågasätts, vilket enligt studiens forskare, osynliggör dess innehåll för elever, lärare samt föräldrar (Ibid, s 12). Studiens forskare menar att dessa förhållningssätt producerar ett mindre framgångsrikt värdegrundsarbete eftersom de anser att värdegrunden måste bli föremål för ständigt ifrågasättande och omprövningar. Detta för att det är i de diskussionerna som värdegrunden blir medvetandegjord och reflekterad över av både elever, lärare och föräldrar (Ibid, s 13).

De skolor som istället ser på värdegrunden som ett pedagogiskt flöde eller som en interaktion mellan skola och samhälle, har enligt studien lyckats bättre med värdegrundsarbetet eftersom dessa förhållningssätt innebär att värdegrunden ständigt omsätts i ett processinriktat arbete i relation till elever, skolpersonal samt det omgivande samhället (Ibid, s 10, s 19). Studiens forskare menar att dessa förhållningssätt leder till en gemensam förståelse för värdegrundens innebörd samt att detta oftare har lett till en öppenhet att föra samtal om nya sätt att närma sig ett ställningstagande i frågor av etiska och normgivande karaktär (Ibid, s 10, s 19).

Trots att många skolor idag lyckas bättre med sitt värdegrundsarbete, finner forskarna att många skolor saknar rätt förutsättningar för att lyckas bedriva ett bra värdegrundsarbete. Studiens forskare har identifierat följande faktorer som skolorna behöver utveckla (Ibid, s4, s 24, s 25):

- Skolor behöver bli bättre på att skapa förutsättningar för samtal mellan alla som verkar på skolan,
- Skolor behöver bli bättre på att ta elever på allvar samt att tillåta elevernas frågor och erfarenheter få verkligt genomslag i verksamheten,
- Vikten av att skolpersonal har en bred syn på sitt uppdrag,
- Att skolpersonal behöver höja sin kunskap och kompetens om värdegrunden samt hur detta arbete ska ske i praktiken,
- Att ledarskapet på skolan är tydligt.

5. Material & metodbeskrivning

5.1 Val av metod

För att besvara mina frågeställningar har jag delat upp mitt examensarbete i två delstudier som jag avslutar i en jämförande analys. I den första delstudien använder jag en enkätundersökning riktad till elever för att besvara frågeställningarna om deras uppfattningar om värdegrundens innebörd, konkretisering, egna behållning och delaktighet. I den andra delstudien görs en innehållsgranskning av skolornas dokument gällande värdegrundsarbetet. I denna delstudie sker även en textanalys av statliga och kommunala dokument samt de inspektionsrapporter jag tagit del av. Avslutningsvis jämförs och problematiseras resultaten från de båda delstudierna.

5.2 Metoddiskussion

Eftersom jag i min studie genomför både en enkätundersökning och textanalys tillhör min studie till viss del de empiriska forskningsdisciplinerna. Karakteristiskt för en vetenskaplig empirisk undersökning är att frågeställningarna kan besvaras med hjälp av informantens insamlade och analyserade sinnesupplevelser.

Metoden jag har använt bygger på en skriftlig kommunikation i vilken en enkätundersökning med öppna frågor har formulerats. Denna metod är av både kvalitativ och kvantitativ karaktär då enkätens utformning ger möjlighet till att informanterna ger svar i vilken deras egna tankar och ord synliggörs. Min valda metod beskrivs därmed som ett mellanting av att vara kvantitativ och kvalitativ eftersom den tidigare kopplas till mängd medan den senare strävar efter att synliggöra elevens verklighetsbild (Esaiasson *et al*, 2007).

Anledningen till min valda metod är att jag genom enkätundersökningen kan få ett stort underlag på en kort tid, vilket är av vikt då genomförandet av studien är tidsbegränsad. En annan anledning är att metodvalet även har möjliggjort att informanterna kan lämna personliga svar som är formulerade på det sätt de själva har valt.

Enkätens utformning

Vid utformandet av enkäten utgick jag från mitt syfte och frågeställningar. För att försöka skapa ett frågeformulär som motiverar elever att delta i undersökningen, har jag bearbetat formuleringarna av frågorna samt dess ordningsföljd med en stor noggrannhet.

Enkäten (se bilaga 1) börjar med frågor om allmän information som ålder och kön. Detta för att kunna göra jämförelser på eventuella skillnader i svaren mellan flickor och pojkar i olika åldrar. I den första frågan formuleras 9 påståenden som beskriver elevens delaktighet samt upplevelse av behållning av det värdegrundsarbete som sker på skolan. I fråga 2 och 3 syftar svaren till att redogöra för huruvida informanterna har läst eller förstått innebörden av värdegrundstexten som finns i läroplanen. Fråga 4 och 5 är av öppen karaktär där informanterna får möjlighet att redogöra för positiva samt mindre positiva aspekter av det värdegrundsarbete som sker på skolorna. I fråga 6 får informanterna möjlighet att redogöra för huruvida det behövs ett värdegrundsrelaterat arbete på skolan eller ej. Enkätens sista fråga avser att synliggöra hur ofta eleverna uppfattar att de arbetar med värdegrundsfrågor på skolan.

Anledningen till att jag utformat enkäten på detta sätt är många. Jag valde att ställa frågor och påståenden om skolans värdegrundsarbete innan eleverna ombads tänka på huruvida de har något hum om vad själva begreppet värdegrund innebär. Detta för att jag ville få svar på dessa frågor på ett förutsättningslöst sätt, där elevernas upplevda verklighet av värdegrundsarbetet framträdde innan de skulle försöka definiera själva begreppet. Att börja

enkäten med en definition av ett begrepp som kanske inte kan definieras av eleverna skulle kunna innebära att de inte motiveras att fortsätta svara på enkätens följande frågor eftersom dessa då skulle kunna upplevas som prestationskrävande (Stukåt, 2005, s 34). Stukåt menar att många respondenter gärna vill undvika att skriva en förklarande text och även drar sig för att skriva sina personliga reflekterande tankar om de inte upplever att de har förstått frågans innebörd till fullo (Ibid, 2005).

5.3 Etiska överväganden

Eftersom jag i min studie involverar elever i en enkätundersökning, finns vissa regler och riktlinjer jag måste förhålla mig till som forskare. Dessa riktlinjer har Vetenskapsrådet publicerat i "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning" (2002), och som syftar till att skydda informanter som deltar i en undersökande studie. Dessa riktlinjer kallas *individkyddskrav* (Vetenskapsrådet, s 7) och består av fyra huvudsakliga krav, vars ramar jag har förhållit mig inom i denna studie:

Det första kravet är *informationskravet* och innebär att jag som forskare måste informera den utvalda målgruppen om syftet med studien. Detta krav uppfyllde jag då jag tagit kontakt med skolornas rektorer och utvalda målgrupper i vilken jag presenterat mig själv samt syftet med min undersökning. Enligt detta krav har informanterna även rätt att avbryta sitt deltagande, vilket jag även informerade målgruppen om.

Det andra kravet är *samtyckeskravet* och innebär att informanterna måste lämna sitt samtycke till att delta i studien samt hur och på vilka villkor detta ska ske. Även detta krav uppfylldes då jag poängterade att deltagandet var frivilligt samt att de när som helst kunde avbryta sin medverkan.

Eftersom jag även informerade samtliga skolor och informanter att all insamlad information var av anonym karaktär, uppfyllde jag även vetenskapsrådets *konfidentialitetskrav*. Detta eftersom jag har utelämnat elevernas namn samt benämnt skolorna med fiktiva namn.

Det fjärde kravet kallas *nyttjandekravet* och innebär att den insamlade informationen endast får användas som underlag för forskningsändamål vilket jag har informerat skolorna och informanterna om.

5.4 Urval

I den första delstudien genomfördes en enkätundersökning vars underlag användes för att besvara frågeställningarna gällande elevernas uppfattningar och delaktighet i det värdegrundsarbete som sker på skolorna. En enkätundersökning genomfördes eftersom min tid för studien var begränsad samt för att en kvantitativ metod ökar generaliserbarheten av min studie då fler informanternas svar ger en tydligare bild av deras uppfattningar (Esaiasson *et al.*, 2007, s 223).

Studien genomfördes på två grundskolor där totalt 171 elever i årskurserna 7-9 deltog i enkätundersökningen. Innan enkätundersökningen genomfördes blev båda skolornas rektor, lärare och elever informerade om studiens syfte samt om de individskyddskrav som jag presenterat under rubriken etiska överväganden. Eftersom undersökningen var av anonym karaktär undgick jag att behöva samla in föräldrarnas samtycke som annars skulle behövas enligt samtyckeskravet då informanterna inte är myndiga.

I min andra delstudie har jag inhämtat text från skolverket i form av inspektionsrapporter, som beskriver regeringens riktlinjer för hur skolorna ska arbeta med värdegrunden. Jag har även inhämtat aktuella texter som kvalitetsredovisningar samt likabehandlingsplaner från kommunen och de skolor vars elever deltagit i enkätundersökningen.

I dessa textdokument har fokus riktats in på de områden som handlar om värdegrunden och arbetet kring denna. De begrepp som har riktat mitt fokus i textanalysen är bland annat: värdegrund, värderingar, arbetsmiljö, mobbing, kränkning, delaktighet och samverkan mellan elever och skolverksamheten.

5.4.1 Presentation av skolor

Jag har valt att genomföra min studie på två olika grundskolor som ligger belägna inom samma kommun, inom Stockholms län, och drivs i kommunal regi. Skolorna har ett avstånd på cirka 5 km men skiljer sig något åt med avseende på elevantal samt upptagningsområdets infrastruktur. Skola 1 består av cirka 540 elever från förskoleåldern upp till årskurs 9 och ligger belägen i ett villaområde med mycket natur och sjöar runtomkring. Skola 2 består av cirka 500 elever (f-9) och vars läge omringas av små ängsmarker och ett stort höghusområde.

5.4.2 Presentation av datatexter

De texter jag har valt att granska i min studie är;

- Statens skolverk
- Skollagen
- Skolornas arbetsplaner gällande värdegrundsarbetet
- Skolornas likabehandlingsplaner
- Skolverkets inspektionsrapporter

Samtliga texter är offentliga handlingar som finns att hämta på respektive skolors, kommunens samt skolverkets hemsidor.

5.5 Genomförande

5.5.1 Delstudie 1: Enkätundersökningen

För att kunna besvara de tre första frågeställningarna har jag genomfört en enkätundersökning på två kommunala grundskolor, inom Stockholms län, med elever som går i årskurs 7, 8 och 9. Enkätundersökningen genomfördes med elever i en klass för varje årskurs (7-9) på båda skolorna. Totalt deltog 171 elever (86 flickor och 85 pojkar) från sex olika klasser i undersökningen, vilket gav tillräckligt med enkätsvar för att jag skulle få en tydlig bild av elevernas uppfattningar om värdegrunden samt hur detta värdegrundsarbete konkretiseras på skolorna.

Jag har medvetet låtit bli att genomföra intervjuer/enkätundersökningar med personal på skolorna eftersom studiens fokus ligger i elevernas uppfattningar och inte på personalens antaganden om elevernas uppfattningar. Intervjuer med lärare hade därmed inte kunnat ge svar som motsvarar elevernas uppfattningar om innebörden och konkretiserandet av värdegrunden på skolorna.

Vid de tillfällen då enkätundersökningarna genomfördes följde jag vetenskapsrådets riktlinjer genom att jag presenterade mig inför klassen och talade om syftet med undersökningen, deras rätt till anonymitet samt att enkätsvaren endast skulle användas i forskningssyfte (Vetenskapsrådet, 2002). Denna information hade även rektorerna samt de

undervisande lärarna fått på förhand genom att de informerades om detta på skolornas allmänna konferenser. Efter min presentation till eleverna gick jag igenom frågorna i enkäten och förtydligade begrepp som eleverna kunde tänkas fråga om så att de förstått alla frågor (Esaiasson *et al*, 2007, s 266). Då eleverna besvarade enkäten, gick jag runt för att hjälpa till och svarade på de frågor som ställdes. Eftersom jag ständigt cirkulerade i klassrummet kunde jag på så sätt även bidra till att klassrumsmiljön förblev lugn eftersom jag snabbt kunde gå fram till de elever som började prata med varandra. Mitt cirkulerande gav mig även möjlighet att få en överblick över om eleverna skrev egna svar eller om någon skrev av sin kamrats svar.

För att få ett lättöverskådligt resultat kommer de analyserade enkätsvaren omvandlas till procentandelar samt redovisas i diagramform under rubriken resultat.

5.5.2 Delstudie 2: Textanalys

I den andra delstudien har jag hämtat in och granskat offentliga dokument som finns att hämta på hemsidorna hos kommunen samt skolverket. På skolorna har jag samlat in texter gällande det värdegrundsarbete och likabehandlingsplaner som skolorna arbetar efter. De texter jag har valt att granska i min studie är:

- Statens skolverk
- Skollagen
- Skolornas arbetsplaner gällande värdegrundsarbetet
- Skolornas likabehandlingsplaner
- Skolverkets inspektionsrapporter

Genom att göra en granskning av dessa dokument har jag undersökt om skolorna uppfyller regeringens krav och riktlinjer för värdegrundsarbetet på både kommunal såväl som på lokal nivå. Detta har skett genom att jag jämfört skolornas likabehandlingsplaner och handlingsplaner gällande värdegrundsarbetet med skolverkets inspektionsrapporter.

Avslutningsvis har jag även undersökt skillnader i skolornas praktiska värdegrundsarbete genom att granska skolornas inspektionsrapporter.

5.5.3 Jämförande analys

Efter att ha analyserat resultaten från de båda delstudierna, kommer jag slå ihop dessa för att kunna besvara studiens samtliga frågeställningar. Utifrån enkätundersökningen görs därmed

en jämförelse mellan elevernas uppfattningar om det värdegrundsarbete som sker på skolan, med skolornas praktiska arbete såsom skolan har tolkat alla styrdokument.

De tre första frågeställningarna (1, 2 och 3) besvaras med hjälp av enkätundersökningen medan den sista frågeställningen (3) även besvaras med hjälp av den analys jag genomfört på de texter jag har inhämtat från skolor, kommuner, skolverket samt regering.

Frågeställning nummer 3 besvaras därmed utifrån enkätundersökningen och de insamlade texter från båda skolorna. Genom att jämföra de analyserade enkätsvaren med skolornas inspektionsrapporter synliggörs hur väl skolornas värdegrundsarbete överensstämmer med skolverkets och regeringens krav och riktlinjer för hur detta ska gå till.

5.6 Tillförlitlighet och validitet

För att en studie ska ha en validitet krävs en noggrann analysering av samtlig insamlad data (Esaiasson *et al*, 2007, s 70), vilket har skett då jag har fått enkätsvar som konkret svarar på vad jag har ämnat undersöka. I enkätundersökningen finns dock en fråga gällande värdegrundens betydelse (fråga nummer 5) och som därigenom genererar svar där informanternas egen tolkning av begreppet kommer till uttryck. Eftersom det inte finns ett ”rätt” svar på frågan kan ett validitetsproblem uppstå. För att undvika detta har jag inlett enkätundersökningen med frågor som behandlar begreppet för att informanterna ska få ett hum om dess innebörd innan de ombads försöka definiera själva begreppet.

När det gäller studiens reliabilitet anser jag denna vara hög eftersom alla tillfrågade informanter deltog i enkätundersökningen. Dessutom genomfördes enkätundersökningen under samma förutsättningar då samtliga informanter fick samma information innan undersökningen samt att denna genomfördes i helklass med mig närvarande. Genom att genomföra enkätundersökningar med stor noggrannhet samt att informanterna har samma förutsättningar tillskrivs en undersökning en större reliabilitet (Ibid, s 70). Eftersom jag även har genomfört enkätundersökningen med informanter i olika årskurser fördelade på två olika skolor, ökar reliabiliteten ytterligare eftersom bilden av skolans arbete med värdegrund blir större utifrån elevernas uppfattningar om denna. Reliabiliteten hade därmed inte varit lika stor om jag enbart hade genomfört min undersökning på en skola eller med informanter i samma årskurs eftersom detta resultat inte skulle ge en helhetsbild av högstadiееlevernars uppfattningar om verkligheten (Ibid, s 71).

6. Resultat & analys

I denna del redovisas de sammanställda och analyserade resultaten av delstudierna 1 och 2 var för sig. Resultatanalysen avslutas därefter med en jämförande analys av de båda delstudierna.

6.1 Enkätundersökningen: Delstudie 1

Sammanlagt 171 enkäter från skola 1 och skola 2 har analyserats och sammanställts. Samtliga resultat redovisas eftersom jag anser de ha relevans i min studie och i den kommande diskussionen. Resultaten från enkätundersökningarna från skola 1 och skola 2, redovisas i separata avsnitt och i tabellform. Eftersom andelen flickor och pojkar nästan är lika stor, redovisas samtliga enkätsvar i procentform.

I fråga 4 och 5 redovisas de analyserade enkätsvaren i punktform där flickornas och pojkarnas svar kategoriseras efter liknande svar.

Skola 1: Enkätanalys

På skola 1 bestod svarfrekvensen av totalt 88 enkätsvar. Svaren omfattades av elever i åk 7-9. Av dessa svarspersoner var 45 stycken flickor och 43 stycken pojkar.

1. Påstående A-I

Påstående A: Skolan är en trygg plats					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	33,3 %	55,6 %	6,7 %	4,4 %	0 %
Pojkar	34,9 %	53,5 %	0 %	7 %	4,7 %

A) Nära 90 % av både flickor och pojkar upplever helt eller delvis att skolan är en trygg plats.

Påstående B: Jag bidrar till att skolan ska vara trygg					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	26,7 %	42,4 %	17,8 %	4,4 %	8,9 %
Pojkar	4,7 %	9,3 %	74,4 %	11,6 %	0 %

B) Nära 70 % av flickorna anser att de bidrar till att skolan ska vara trygg. Över 80 % av pojkarna håller inte med påståendet.

Påstående C: Jag har blivit kränkt/mobbad på skolan					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	24,4 %	11,1 %	8,9 %	51,1 %	4,4 %
Pojkar	23,3 %	16,5 %	27,9 %	30,2 %	2,4 %

C) 35,5 % av flickorna samt ca 40 % av pojkarna anser att de någon gång har blivit kränkta eller mobbade på skolan.

Påstående D: Jag känner någon som har blivit kränkt på skolan					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	31,1 %	31,1 %	6,7 %	31,1 %	0 %
Pojkar	44,2 %	23,3 %	16,3 %	16,3 %	0 %

D) Majoriteten av både flickor och pojkar känner någon som har blivit kränkt på skolan.

Påstående E: Jag upplever att det är vanligt med kränkningar eller mobbing på skolan					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	20 %	44,4 %	24,4 %	11,1 %	0 %
Pojkar	39,5 %	37,2 %	0 %	23,3 %	0 %

E) Majoriteten av pojkarna samt mer än 60 % av flickorna upplever att kränkning eller mobbing är vanligt förekommande på skolan.

Påstående F: Jag tycker lärarna är bra på att få de som mobbar att sluta med det					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	13,3 %	44,4 %	31,1 %	11,1 %	0 %
Pojkar	41,9 %	18,6 %	18,6 %	21 %	0 %

F) Cirka 60 % av både flickor och pojkarna instämmer helt eller delvis att lärarna är bra på att få mobbare att sluta upp med att mobba andra.

Påstående G: Jag vågar tala om för någon lärare om någon behandlar mig illa					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	55,6 %	20 %	20 %	4,4 %	0 %
Pojkar	51,2 %	11,6 %	18,6 %	18,6 %	0 %

G) Majoriteten av både flickor och pojkar uppger att de vågar säga till sina lärare om någon behandlar dem illa. Detta kan tolkas som att eleverna har tillräckligt med förtroende för sina lärare och att de därför vågar säga till dem om de blir illa behandlade.

Påstående H: Om jag använder ett ovärdat språk blir jag tillsagd av någon vuxen på skolan					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	31,1 %	37,8 %	0 %	22,2 %	8,9 %
Pojkar	23,3 %	7 %	23,3 %	46,5 %	0 %

H) Nästan 70 % av flickorna anser att de blir tillsagda av någon vuxen då de använder ett olämpligt språk. En nästan lika stor andel av pojkarna instämmer nog inte eller inte alls med påståendet. Detta kan tolkas som att pojkarna inte upplever att de blir tillsagda av någon vuxen eller som att de inte blir tillsagda i samma utsträckning som flickorna. Pojkarnas uppfattningar kan även tolkas som att pojkarna inte använder ett ovärdat språk och att de därför inte blir tillsagda.

Påstående I: Jag får delta i planeringen av hur skolan ska arbeta mot mobbing/kränkning					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	0 %	11,1 %	44,4 %	24,4 %	20 %
Pojkar	14 %	7 %	23,3 %	46,5 %	8,9 %

D) Nära 70 % av både flickorna och pojkarna instämmer inte i påståendet. Detta kan tolkas som att eleverna inte har särskilt stort inflytande när det gäller planering samt utformning av det konkreta värdegrundsarbete som sker på skolan.

Fråga 2. Har du läst läroplanens Värdegrundstext?		
Kön	Ja	Nej
Flickor	8,9 %	91,1 %
Pojkar	2,3 %	97,7 %

2) Endast ett fåtal elever anger att de har läst värdegrundstexten som finns i läroplanen (Lgr 11). Detta tolkar jag som att skolan inte har låtit eleverna ta del av värdegrundstexten i de sammanhang då eleverna får arbeta med värdefrågor i skolan.

Fråga 3. Har du någon uppfattning av vad begreppet värdegrund handlar om?			
Kön	Ja	Nej	Vet ej
Flickor	71,1 %	26,7 %	2,2 %
Pojkar	69,8 %	25,6 %	4,6 %

3) Cirka 70 % av både flickorna och pojkarna uppgav att de har en uppfattning av vad begreppet värdegrund handlar om. Eftersom informanterna inte ombads definiera begreppet, kan ett jakande svar innebära allt från att eleverna har ett hum om dess innebörd, till en perfekt definition av begreppet. Resultatet visar att eleverna är bekanta med begreppet vilket kan ha förmodats ske då eleverna har arbetat med någon form av värdegrundsfrågor eller dylikt.

Fråga 4. Kan du ge exempel på hur skolan arbetar aktivt mot mobbing, diskriminering och kränkande behandling på ett bra sätt?

- Att lärarna säger till/ingriper då något händer (Flickor 55,6%, Pojkar 39,5%)

”När läraren märker att någon gör nåt dumt å säger till på en gång..” (pojke åk 7)

- Att lärarna finns i korridorerna på raster (Flickor 33,3%, Pojkar 51,7%)

”Det är bra om lärarna kan dricka sitt kaffe i cafét där vi sitter så de ser vad som händer å så” (Flicka åk 8)

- Att det finns regler för vad man inte får göra (Flickor 26,7%, Pojkar 23,3%)

”Att vi har såna regler som gäller när vi e inne i klassrummet” (Pojke åk 8)

- Att det finns en kurator på skolan (Flickor 11,1%, Pojkar 7%)

”Å så kan man ju gå till kuratorn om man vill..” (Flicka åk 9)

- Att Lugna Gatan finns på skolan (Flickor 11,1%, Pojkar 46,5%)

”Så länge Lugna gatan är här e det lugnt =) ” (Pojke åk 9)

- Att vi har temadagar då man arbetar med mobbing/kränkning (Flickor 31,1%, Pojkar 16,3%)

”Temadagarna är jättebra för då hinner man prata om allt dåligt som händer på skolan..” (Pojke åk 7)

- Vet ej (Flickor 4,4%, Pojkar 4,7%)

4) Resultaten visar att majoriteten av pojkarna samt cirka 33 % av flickorna anser att det är bra att lärare befinner sig bland eleverna på raster samt att de vid dessa tillfällen kan ingripa vid eventuella situationer då t ex mobbing eller kränkningar uppstår. Resultaten visar även att eleverna uppfattar skolkurator samt Lugna gatan som bra alternativ för att motverka förekomsten av mobbing, diskriminering och kränkningar på skolan. Framförallt pojkarna ser Lugna gatan som ett bra medel då nästan hälften av dem angav detta som exempel. Av resultaten framgår även att fastställda regler för gott uppförande samt temadagar med

värdegrundsfrågor ses som positivt för att motverka förekomsten av mobbing och kränkningar.

Fråga 5. Kan du ge exempel på vad som är mindre bra med hur skolan arbetar med värdegrundsfrågor?

- Ej fått läsa värdegrundstexten i skolans läroplan (Flickor 84,4%, Pojkar 74,4%)

"Måste man ju för att förstå vilka regler som faktiskt finns" (Flicka åk 8)

- För lite arbete med värdegrundsfrågor (Flickor 55,6%, Pojkar 46,5%)

"Jag vill jobba mer med mobbingfrågor.."
(Flicka åk 7)

- Inga konsekvenser vid dåligt beteende (Flickor 33,3%, Pojkar 37,2%)

"Å så händer inget fast lärarna har hotat med att ringa hem och prata med någons föräldrar.."
(Pojke åk 8)

- Lärarna upptäcker inte allt som händer (Flickor 31,1%, Pojkar 46,5%)

"Fast läraren står precis bakom så märker de inte när något händer...de har noll koll" (Pojke åk 9)

- För få temadagar (Flickor 20%, Pojkar 18,6%)

"Mer av temadagarna så kanske det blir bättre och mindre svärord.." (Pojke åk 7)

5) Resultaten visar att eleverna inte anser att skolans värdegrundsarbete är tillräcklig med avseende på den tid som används till ämnet. Resultaten visar även att detta arbete inte är tillräcklig för att eleverna ska kunna uppleva att det inte förekommer några kränkningar eller mobbingssituationer överhuvudtaget. Detta eftersom en stor del av både flickorna och pojkarna upplever att lärarna inte "ser" dessa negativa händelser samt att tillräckligt med åtgärder inte tas vid då lärarna upptäcker och handskas med situationer som uppstått.

Fråga 6. Anser du att det behövs ett värdegrundsarbete på skolan?			
Kön	Ja	Nej	Vet ej
Flickor	95,6 %	2,2 %	2,2 %
Pojkar	97,7 %	2,3 %	0 %

6) En klar övervägande majoritet av både flickorna och pojkarna angav att det finns ett behov av att arbeta med värdegrundsfrågor på skolan. Detta kan därmed tolkas som att det värdegrundsarbete som sker på skolan inte upplevs som tillräcklig av eleverna.

Fråga 7. Hur ofta arbetar du med frågor som handlar om t ex diskriminering, kränkningar och trygghet?					
Kön	Någon gång/månad	Någon gång/termin	En gång/läsår	Aldrig	Vet ej
Flickor	8,9 %	55,6 %	17,8 %	6,7 %	11,1 %
Pojkar	11,6 %	53,5 %	16,3 %	13,9 %	4,6 %

7) Elevernas uppfattningar om hur ofta eller frekvent skolan arbetar med värdefrågor skiljer sig till viss del åt. Något över hälften av både flickorna och pojkarna uppfattar att värdegrundsarbetet sker vid något tillfälle per termin. Resterande flickor och pojkars svar är någorlunda jämnt fördelade i svarsalternativen som sträcker sig från ”någon gång/månad” till ”aldrig” eller ”vet ej”. Denna ojämna svarsfrekvens kan tolkas som att eleverna inte riktigt vet att de arbetar med värdegrundsfrågor vid de tillfällen då detta faktiskt sker. Resultaten kan även tolkas som att skolan inte arbetar med diskriminerings-, kränkings- och trygghetsfrågor särskilt ofta eller på ett kontinuerligt sätt.

Skola 2: Enkätanalys

På skola 1 bestod svarfrekvensen av totalt 83 enkätsvar. Svaren omfattades av elever i årskurserna 7-9. Av dessa svars personer var 41 stycken flickor och 42 stycken pojkar.

1.

Påstående A: Skolan är en trygg plats					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	36,6 %	29,3 %	4,9 %	22 %	7,3 %
Pojkar	42,9 %	23,8 %	16,7 %	14,3 %	2,4 %

A) Resultaten visar att ca 27 % av flickorna och 31 % av pojkarna inte upplever att skola 2 är en trygg plats att vara på

Påstående B: Jag bidrar till att skolan ska vara trygg					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	17 %	24,4 %	29,3 %	24,4 %	4,9 %
Pojkar	2,4 %	21,4 %	35,7 %	28,6 %	11,9 %

B) Majoriteten av både flickor och pojkar upplever att de inte bidrar till att skolan ska vara trygg.

Påstående C: Jag har blivit kränkt/mobbad på skolan					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	34,1 %	36,6 %	12,2 %	14,6 %	2,4 %
Pojkar	38,1 %	35,7 %	9,5 %	9,5 %	7,1 %

C) Mer än 70 % av både flickorna och pojkarna upplever att de någon gång har blivit kränkta eller mobbade på skolan.

Påstående D: Jag känner någon som har blivit kränkt på skolan					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	48,8 %	36,6 %	9,8 %	4,9 %	0 %
Pojkar	35,7 %	28,6 %	7,1 %	19 %	9,5 %

D) En större majoritet av flickorna samt cirka 64 % av pojkarna känner någon som har blivit kränkt på skolan.

Påstående E: Jag upplever att det är vanligt med kränkningar eller mobbing på skolan					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	36,6 %	36,6 %	24,4 %	0 %	2,4 %
Pojkar	33,3 %	28,6 %	28,6 %	9,5 %	0 %

E) Majoriteten av flickorna samt mer än 60 % av pojkarna upplever att kränkning eller mobbing är vanligt förekommande på skolan.

Påstående F: Jag tycker lärarna är bra på att få de som mobbar att sluta med det					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	9,8 %	22 %	29,3 %	34,1 %	4,9 %
Pojkar	14,3 %	23,8 %	35,7 %	23,8 %	2,4 %

F) Cirka 63 % av flickorna och 60 % av pojkarna instämmer nog inte eller inte alls med att lärarna är bra på att få mobbing eller kränkningar att upphöra.

Påstående G: Jag vågar tala om för någon lärare om någon behandlar mig illa					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	24,4 %	36,6 %	24,4 %	7,3 %	7,3 %
Pojkar	35,7 %	26,2 %	7,1 %	21,4 %	9,5 %

G) Lite fler än 60 % av både flickor och pojkar uppger att de vågar säga till sina lärare om någon behandlar dem illa. Detta innebär att nästan 40 % av eleverna på skola 2 inte vågar tala om för någon lärare om de blir illa behandlade av någon eller några på skolan.

Påstående H: Om jag använder ett ovårdat språk blir jag tillsagd av någon vuxen på skolan					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	12,2 %	19,5 %	24,4 %	36,6 %	7,3 %
Pojkar	23,3 %	7 %	23,3 %	46,5 %	0 %

H) På skola 2 upplever nära 70 % av flickorna samt pojkarna att det inte blir tillsagda av någon vuxen på skolan om de använder ett ovårdat språk. Resultaten kan tolkas ur fler aspekter. En aspekt kan ses som att det inte förekommer en högre grad av språkmissbruk i form av till exempel svordomar på skola 2. En annan aspekt kan vara att lärare eller annan vuxen skolpersonal inte arbetar aktivt med att korrigera eller säga till eleverna om de använder ett olämpligt språk vid de tillfällen det händer.

Påstående I: Jag får delta i planeringen av hur skolan ska arbeta mot mobbing/kränkning					
Kön	Instämmer Helt	Instämmer Delvis	Instämmer Nog inte	Instämmer Inte alls	Vet ej
Flickor	0 %	7,3 %	48,8 %	19,5 %	24,4 %
Pojkar	0 %	4,8 %	38,1 %	47,6 %	9,5 %

D) Nästan 70 % av flickorna och mer än 85 % av pojkarna instämmer inte i påståendet. Resultaten visar att eleverna inte upplever att de har särskilt stort inflytande när det gäller planering samt utformning av det konkreta värdegrundsarbete som sker på skolan.

Fråga 2. Har du läst läroplanens värdegrundstext?		
Kön	Ja	Nej
Flickor	2,4 %	97,6 %
Pojkar	4,8 %	95,2 %

2) Endast ett fåtal elever på skola 2 anger att de har läst värdegrundstexten som finns i läroplanen (Lgr 11). Detta tolkar jag som att skolan inte har låtit eleverna ta del av värdegrundstexten i de sammanhang då eleverna får arbeta med värdefrågor i skolan.

Fråga 3. Har du någon uppfattning av vad begreppet värdegrund handlar om?			
Kön	Ja	Nej	Vet ej
Flickor	65,9 %	24,4 %	9,8 %
Pojkar	71,4 %	28,6 %	0 %

3) Cirka 66 % av flickorna och något fler än 71 % av pojkarna uppgav att de har en uppfattning av vad begreppet värdegrund handlar om.

Fråga 4. Kan du ge exempel på hur skolan arbetar aktivt mot mobbing, diskriminering och kränkande behandling på ett bra sätt?

- Att lärarna säger till/ingriper då något händer (Flickor 59,5%, Pojkar 7,1%)

”Det är bra om läraren ser vad som händer och hjälper till på en gång”
(Flicka åk 8)

- Att lärarna finns i korridorerna på raster (Flickor 48,8%, Pojkar 66,7%)

”Det är bra om lärarna är ute med oss på rasterna för då händer det inte lika mycket å så (Flicka åk 7)

- Att det finns regler för vad man inte får göra (Flickor 12,2%, Pojkar 11,9%)

”Att det ska finnas tydliga regler som våra bänkplaceringar”
(Pojke åk 8)

- Att det finns en kurator på skolan (Flickor 61%, Pojkar 16,7%)

”Vår kurator är superviktig och bra på att hjälpa till..”
(Flicka åk 9)

- Vet ej (Flickor 12,2%, Pojkar 14,3%)

4) Resultaten visar att cirka 60 % av flickorna anser att det är bra om lärarna ingriper direkt vid eventuella situationer som uppstår. Nära hälften av flickorna samt cirka 67 % av pojkarna anser även att det är bra om lärare och vuxna på skolan befinner sig bland eleverna då de har rast för att kunna förebygga att kränkningar och mobbingsituationer uppstår. Majoriteten av flickorna samt cirka 17 % av pojkarna uppgav även att skolkuratoren är ett bra och aktivt sätt i det förebyggande arbetet. Av resultaten framgår även att cirka 12 % av både flickorna och pojkarna ansåg att fastställda och tydliga regler är ett bra alternativ för att motverka förekomsten av mobbing, kränkningar och diskriminering på skolan.

Fråga 5. Kan du ge exempel på vad som är mindre bra med hur skolan arbetar med värdegrundsfrågor?

- Ej fått läsa värdegrundstexten i skolans läroplan (Flickor 61%, Pojkar 31%)

"Hur ska man lära sig om man inte ens har fått läsa vad som står i värdegrunden?"
(Flicka åk 9)

- För lite arbete med värdegrundsfrågor (Flickor 73,2%, Pojkar 66,7%)

"I den här skolan behövs verkligen mer sånt för alla gör precis vad som helst.."
(Flicka åk 8)

- Inga konsekvenser vid dåligt beteende (Flickor 85,4%, Pojkar 83,8%)

"Jag tycker det är skit att vissa kan få göra vad som helst utan att läraren gör nåt."
(Pojke åk 8)

- Lärarna upptäcker inte allt som händer (Flickor 48,8%, Pojkar 47,6%)

"Det är hur lätt som helst att göra nåt utan att läraren ser det.." (Pojke åk 9)

- Att skolan inte arbetar med Friends (Flickor 61%, Pojkar 35,7%)

"Förut jobbade vi med Friends å det var bra"
(Flicka åk 9)

- Inga gemensamma regler (Flickor 73,2%, Pojkar 47,6%)

"Vi borde ha uppskrivna regler som alla kan se så det är lättare att komma ihåg dom" (Pojke åk 7)

5) Resultaten visar att cirka 73 % av flickorna samt 77 % av pojkarna upplever att de arbetar alldeles för lite med värdegrundsfrågor på skola 2. En majoritet av flickorna samt nästan hälften av pojkarna upplever dessutom att det inte verkar finnas tydliga och gemensamma regler samt att de vuxna på skolan inte vidtar tillräckligt med åtgärder som innebär några konsekvenser för de elever som agerat på ett felaktigt sätt. Cirka hälften av flickorna och pojkarna uppger även att lärarna inte är bra på att upptäcka de kränkningar och mobbingssituationer som sker på skolan. Ur resultaten kan jag även se att majoriteten av flickorna samt nästan 40 % av pojkarna gärna skulle vilja ha en vuxennärvaro i form av Lugna gatan eller en aktiv Friends verksamhet på skolan.

Fråga 6. Anser du att det behövs ett värdegrundsarbete på skolan?			
Kön	Ja	Nej	Vet ej
Flickor	100 %	0 %	0 %
Pojkar	100 %	0 %	0 %

6) Samtliga informanter anser att det på skola 2 finns ett behov av att arbeta med värdegrundsfrågor på skolan. Eftersom alla elever är överrens om detta kan jag dra slutsatsen att det värdegrundsarbete som sker på skolan inte är tillräckligt för att eleverna ska uppleva att de är trygga och inte blir utsatta för någon form av kränkning.

Fråga 7. Hur ofta arbetar du med frågor som handlar om t ex diskriminering, kränkningar och trygghet?					
Kön	Någon gång/månad	Någon gång/termin	En gång/läsår	Aldrig	Vet ej
Flickor	4,9 %	17 %	34,1 %	26,8 %	17 %
Pojkar	2,4 %	23,8 %	35,7 %	23,8 %	14,3 %

7) Elevernas uppfattningar om hur ofta eller frekvent skolan arbetar med värdefrågor skiljer sig markant åt. Lite fler än en tredjedel av både flickor och pojkar upplever att detta värdegrundsarbete sker vid ett tillfälle per år, medan cirka en fjärdedel av flickorna och pojkarna inte upplever att de arbetar med värdegrundsfrågor överhuvudtaget. Samtidigt är det cirka 17 % av flickorna samt cirka 14 % av pojkarna som inte kan svara på frågan. Resterande elever (4,9% flickor, 2,4% pojkar) upplever att detta värdegrundsarbete sker någon gång per månad.

Denna spretande svarsfrekvens gör mig något förbryllad men visar ändå att eleverna inte verkar arbeta med konkreta värdegrundsfrågor på ett kontinuerligt sätt på skola 2.

6.1.2 Sammanfattning av enkätanalys

Ur resultaten från enkätundersökningen kan man se att de flesta elever på skola 1 och skola 2 inte har läst värdegrundstexten men att majoriteten av samtliga elever ändå uppfattar sig ha en förståelse för dess innebörd.

Resultaten visar även att det är vanligt med kränkning och mobbing bland elever på båda skolorna då majoriteten av både flickor och pojkar känner någon som blivit utsatt. På skola 2 upplever över 70 % av eleverna att de själva någon gång har blivit mobbad eller kränkt samt att de inte upplever att skolan är en trygg plats. På skola 1 anser dock cirka 90 % av både flickor och pojkar att skolan är trygg samt att mindre än hälften upplever att de har blivit mobbade eller kränkta vid något tillfälle.

Elevernas uppfattningar gällande vad som är bra med skolans arbete med värdegrunden skiljer sig mellan de båda skolorna. På skola 1 anser pojkarna att Lugna gatans närvaro är bra alternativ för hur skolan arbetar med värdegrunden, medan flickorna i större utsträckning uppskattar att lärare befinner sig i korridoren och ingriper vid behov. Nära hälften av flickorna på skola 2 uppskattar också en lärarnärvaro i skolkorridorer medan majoriteten av de uppskattar att lärarna kan ingripa då situationer uppstår. Cirka 61 % av flickorna på skola 2 ser även Skolkuratoren som ett bra alternativ för värdegrundsarbete. Pojkarna på skola 2 anser att lärarnas närvaro i skolans korridorer är ett bra alternativ för värdegrundsarbete då nära 67 % angav detta som exempel.

Gällande elevernas uppfattningar om ett mindre bra sätt att arbeta med värdegrunden, visade resultaten att majoriteten av eleverna på skola 1 samt cirka 61 % av flickorna på skola 2 var mindre nöjda med att inte ha fått läsa värdegrundstexten i läroplanen. Majoriteten av eleverna på skola 2 samt flickorna på skola 1 anser även att det sker för lite arbete med värdegrunden på skolorna.

Majoriteten av både flickor och pojkar på skola 2, samt cirka 30 % av eleverna på skola 1, anser även att det inte verkar finnas några konsekvenser av ett felaktigt beteende. 73 % av flickorna samt nästan hälften av pojkarna på skola 2 anser även att det inte finns tillräckligt med tydliga och gemensamma regler som alla ska försöka efterfölja på skolan.

Ur resultaten kan man se att eleverna upplever att det finns ett behov av ett värdegrundsarbete på skolan då samtliga elever på skola 2 svarade ja på frågan, medan 96 % av flickorna och 98 % av pojkarna på skola 1 höll med.

Gällande elevernas uppfattningar om hur ofta värdegrundsarbetet sker på skolorna, var svaren av spridd karaktär på båda skolor. Majoriteten av eleverna på skola 1 angav dock att

arbetet sker någon gång per termin, medan flest antal svar från elever på skola 2 angav att arbetet sker cirka en gång per läsår.

6.2 Textanalys: Delstudie 2

I denna delstudie redovisas de resultat som framkommit ur den textanalys jag har genomfört på de dokument jag har samlat in från kommun och respektive skolas hemsidor. För att resultaten ska vara så tydliga som möjligt, redovisas dessa under 5 olika rubriker.

Statens skolverk

Efter att ha granskat dokument med regeringsbeslut (U2009/2848/S) som beskriver hur Statens Skolverk ska genomföra insatser om skolans värdegrund, har jag kommit fram till följande punkter:

- Regeringsbeslutet anger att skolverket ska ha en lättillgänglig information via sin hemsida, där aktuella styrdokument, utvärderingar samt forskning om värdegrundsfrågor presenteras. Efter granskning av skolverkets hemsida uppfyller skolverket regeringens beslut på samtliga punkter.
- Regeringsbeslutet anger att Skolverket ska genomföra en uppföljande studie som ska omfatta olika tillvägagångssätt i organiseringen av värdegrundsarbete. Efter granskning av skolverkets hemsida uppfyller skolverket regeringens beslut då inspektionsrapporter genomförs kontinuerligt för att kvalitetssäkra det värdegrundsarbete som sker.
- Regeringsbeslutet anger att Skolverket med tidigare och nya erfarenheter ska utveckla stödmaterial till arbetet med värdegrunden. Detta material ska innehålla konkreta arbetsmetoder samt verktyg och även vara anpassad till den specifika verksamheten. Efter granskning av skolverkets hemsida uppfyller Skolverket regeringens beslut eftersom hemsidan erbjuder många förslag på arbetssätt med värdegrunden.
- Regeringsbeslutet anger att Skolverket i samverkan med Statens skolinspektion och Diskrimineringsombudsmannen även ska utarbeta ett stödmaterial. Detta material ska

ge stöd utifrån vad som sägs i skollagen och diskrimineringslagen samt anpassas till den specifika verksamheten. Granskningen visar att Skolverket uppfyller regeringens beslut eftersom stödmaterial i form av film och texter om kränkningar finns.

- Regeringsbeslut anger att Skolverket ska samordna samt genomföra regionala konferenser för att sprida kunskaperna om skolans värdegrundsarbete. Detta ska ske med utgångspunkt ur värdegrundstexten som finns i gällande läroplaner. Granskning visar att Skolverket uppfyller regeringens beslut eftersom det anordnas konferenser och fortbildningar för all skolpersonal.

Skollagen

Jag har analyserat skollagen (2010:800) för att se vad lagarna säger gällande mobbing, kränkningar och värdegrundsarbetet i skolan.

I skollagens sjätte kapitel, paragraf 6, står det att huvudmannen har ansvaret för att det bedrivs ett arbete som syftar till att motverka kränkande behandling av elever. Vidare i samma kapitel, har huvudmannen även ansvaret för att det upprättas en plan med planerade åtgärder som behövs för att förebygga kränkande behandling (Kap 6, § 8).

Gällande elevernas arbetsmiljö ska denna vara utformad på ett sätt som ger eleverna studiero samt att de känner sig trygga (Kap 5, § 3). Denna lag stöds med hänvisning till arbetsmiljölagen (1977:1160), i vilken det finns bestämmelser för kraven på en god arbetsmiljö (Kap 6, §4).

I skollagen står även att det ska finnas ordningsregler som ska utarbetas i samverkan med elever samt att dessa ska följas upp på varje skola (Kap 5 § 5).

Gällande åtgärder mot kränkande behandling av elever beskriver skollagen (kap 6 § 2) att det finns förbud mot diskriminering med hänvisning till de bestämmelser som finns i diskrimineringslagen (2008:567). Vidare talar lagen om att då någon personal på skolan får kännedom om att någon elev upplever sig ha blivit kränkt, ska detta anmälas till förskolechefen eller rektorn på skolverksamheten (kap 6, § 10), under förutsättningar att elevens upplevda kränkning motsvarar det sätt som avses i diskrimineringslagen (2008:567).

Skolornas arbetsplaner

Efter att ha granskat skolornas arbetsplaner, redovisar jag här dess resultat med hjälp av de ovan presenterade lagar som finns i skollagen (2010:800). Resultatet visar att en viss del av de ovan nämnda skollagarna återfinns i skolornas arbetsplaner.

Arbetsplanen för skola 1 anger att personalen ”lever” den demokratiska grundsyn som värdegrunden speglar samt att verksamheten arbetar aktivt för att alla ska trivas och känna trygghet i skolans miljö. Fokus i detta avseende har särskilt riktats mot ett utökat arbete för att uppnå arbetsro på lektioner.

I arbetsplanen kan man även läsa att kompetensutveckling sker för att kvalitetssäkra arbetet med individuella utvecklingsplaner, åtgärdsprogram samt att värdegrundsarbetet ska ske utifrån ett mångkulturellt perspektiv. Detta innebär att skola 1, strävar efter att uppfylla lagarna om: en god arbetsmiljö (kap 5 § 3-4), att det bedrivs ett värdegrundsarbete (kap 6 § 6), samt att åtgärdsplaner har uträttats i form av åtgärdsprogram och individuella utvecklingsplaner (kap 6 § 8). Hur detta värdegrundsarbete ska gå till anges inte i arbetsplanen.

Även skola 2 uppfyller lagen om en god arbetsmiljö (kap 5 § 3-4), eftersom ett av skolans utvecklingsområden innebär en renovering av skollokaler i syfte att skapa en lugn och rogivande arbetsmiljö.

I arbetsplanen kan man även läsa att skolan lägger stor vikt vid att bemöta alla elever med respekt och lyhördhet samt att mobbing aktivt ska förebyggas genom bland annat värderingsövningar och diskussioner. Detta visar att skola 2, även strävar efter att uppfylla lagarna om: att det bedrivs ett värdegrundsarbete (kap 6 § 6) samt att det finns åtgärdsplaner för värdegrundsarbetet (kap 6 § 8).

Skolornas likabehandlingsplaner

Genom att granska respektive skolas likabehandlingsplan har jag synliggjort hur skolorna arbetar med värdegrundsfrågor samt hur skolorna arbetar för att motverka förekomsten av kränkande behandling.

Resultaten visar att skola 1 har en väl utarbetad likabehandlingsplan som beskriver hur skolan arbetar mot olika former av kränkande behandling. Planen stödjer sig av skollagen och innehåller definitioner av begrepp, hur skolan arbetar med likabehandlingsplanen samt hur denna implementeras i undervisningen. Dessutom redogörs det i likabehandlingsplanen vilka åtgärder som ska vidtas då någon form av kränkning eller diskriminering har skett på skolan. I

ett tillägg kan man i skolans plan även läsa om vilka trivselregler som gäller för alla och som har utarbetats i samverkan med personal, elever och föräldrar.

Resultaten visar att skola 2 har en likabehandlingsplan där skolans vision om trygghet och aktivt förebyggande mot mobbing återfinns. Vidare beskrivs det i planen om de trygghetsskapande åtgärder som skolan arbetar med, till exempel att det finns en trygghetsgrupp, att vuxna befinner sig ute bland eleverna på raster, att personalens rastvakts scheman finns tillgängliga för elever, samt att personal observerar elevgrupper och ingriper omgående då situationen kräver detta. I planen förklaras även att elever själva kan berätta för skolpersonal om det förekommer kränkningar/mobbing samt att detta tas på största allvar.

Utöver detta anges även de trivselregler som syftar till att underlätta samarbetet i klassrummet samt de påföljder om arbetsgång som gäller då trivselreglerna bryts.

Skolverkets inspektionsrapporter

Efter att ha granskat skolverkets inspektionsrapporter, som bygger på de senaste inspektioner som genomfördes under Ht-2008, redovisas här de resultat som har framkommit ur textanalysen.

De bedömningspunkter som redovisas ligger inom området: *Normer och värden i studiemiljö och samvaro*, som syftar till att granska huruvida skolor arbetar för att stimulera elever till att omfatta samhällets gemensamma värderingar och tillåta att dessa uttrycks.

Resultaten redovisas i tabellen nedan:

Bedömningspunkter	Styrdokumentens mål och krav uppfylls huvudsakligen	Åtgärder behövs
Skolan utgör en trygg miljö som är inriktad på lärande	Av skola 1 Av skola 2	
Skolan och lärare bedriver ett aktiv värdegrundsarbete	Av skola 1 Av skola 2	
Skolan har upprättat en likabehandlingsplan		Av skola 1 Av skola 2

Enligt skolornas inspektionsrapporter har båda skolor uppfyllt styrdokumentens mål och krav gällande en trygg skolmiljö som är inriktad på lärande samt att skolorna bedriver ett aktivt värdegrundsarbete.

Dock visar resultaten att båda skolorna har en likabehandlingsplan, men att dessa inte uppfyller styrdokumentens mål och krav. Enligt inspektörerna beror dessa nedslag på att det på båda skolor saknas en kartläggning av de behov som ligger till grund för vilka åtgärder som behöver följas upp och utvärderas. På skola 1 saknades även en konkret handlingsplan rörande kränkande behandling. På skola 2 bedömde inspektörerna att likabehandlingsplanen även var bristfällig eftersom denna inte var framtagen med hjälp av eleverna.

6.2.1 Sammafattning av textanalys

Ur resultaten kan man se att Statens skolverk, på uppdrag av regering, tillhandager skolor och lärare information och verktyg för att arbeta med värdegrundsfrågor samt utvecklandet av värdegrundsarbetet.

Med stöd av skollagen kan skolor utarbeta ett bra värdegrundsarbete genom att implementera dessa i rådande arbetsplaner och likabehandlingsplaner. Skola 1 och 2 har till viss del gjort detta genom att de bedriver ett värdegrundsarbete, har åtgärdsplaner samt arbetar för att uppnå en bra arbetsmiljö.

Gällande skolornas likabehandlingsplaner skiljer sig resultaten åt gällande deras utformning. På skola 1 finns en väl utarbetad likabehandlingsplan som tydligt beskriver hur planen är framtagen. Skola 1 har även en tydlig arbetsgång som ska följas då kränkningar eller diskrimineringar uppstår. Utöver detta finns även trivselregler som är framtagen i samverkan med elever, föräldrar och skolpersonal.

På skola 2 formuleras likabehandlingsplanen genom skolans vision och tio punkter om trygghetsskapande åtgärder samt de trivselregler skolpersonalen har tagit fram.

I inspektionsrapporterna framgår att båda skolor har brister gällande deras likabehandlingsplaner. Eftersom dessa inspektioner genomfördes under 2008 samt att nästa regelbundna tillsynsinspektion är planerad att genomföras under 2012, kan några av dessa brister ha åtgärdats på skolorna.

6.3 Jämförande analys

Resultaten från de båda delstudierna jämförs här för att besvara syftet: Undersöka hur elever förhåller sig till och uppfattar det värdegrundsarbete som sker på skolan. Detta görs genom att ställa resultaten från båda delstudierna mot varandra i en diskussion. På så sätt visar jag hur eleverna förhåller sig till och uppfattar värdegrundsarbetet med avseende på dess innebörd och konkretisering samt elevernas delaktighet och behållning.

Innebörd och konkretisering

Resultaten från enkätundersökningen visar att de flesta elever från båda skolorna inte har tagit del av värdegrundstexten som finns i Lgr 11. Trots detta anser majoriteten av eleverna från båda skolorna att de har en förståelse för vad begreppet innebär. Detta visar att det sker någon form av värdegrundsarbete eftersom Värdegrundens innehåll får både mening och innebörd då den konkretiseras (Linde, 2001).

Enligt enkätresultatens spretande svar, visar det sig att många elever på båda skolor inte upplever att de arbetar kontinuerligt med värdegrunden. Framför allt på skola 2 där cirka 25 % av eleverna uppgav att detta arbete aldrig sker. Elevernas uppfattningar stöds då textanalysen visar att skola 2 inte har en tydligt utarbetad arbetsplan och likabehandlingsplan. På skola 1 var det något fler än hälften av eleverna som upplevde att värdegrundsarbetet sker någorlunda regelbundet. Textanalysen visar att så är fallet då skolans arbetsplan och likabehandlingsplan är väl utarbetad med en tydlig arbetsgång. Trots detta är det fortfarande många elever på skola 1 som upplever att värdegrundsarbetet aldrig eller mycket sällan sker, vilket tyder på att likabehandlingsplanen samt arbetet med värdegrunden sker på ett sätt som är otydligt för eleverna.

Gällande skolornas bristande sätt att tydliggöra värdegrundsarbetet, kan detta även urskiljas i elevernas upplevelser av huruvida skolan är en trygg plats och förekomsten av kränkande behandling. På skola 1 upplever cirka 90 % av eleverna att skolan är trygg men att det är vanligt med kränkningar och mobbing bland elever på skolan. På skola 2, upplever cirka 70 % av eleverna att skolan är trygg samt att det är vanligt förekommande med kränkningar eller mobbing. Skillnaderna i elevernas upplevelse av trygghet kan ligga i att det på skola 1 finns en trygghetsskapande stödåtgärd i form av Lugna gatan, vars personal befinner sig bland eleverna på raster och dylikt. Att det bland eleverna ändå sker kränkningar kanske kan bero på att lärarna, enligt cirka hälften av eleverna, inte upptäcker allt som händer i skolan och på rasterna. I båda skolors likabehandlingsplaner står att lärarna ska befinna sig bland eleverna under raster samt att dessa tider är schemalagda. Trots att båda skolor har denna

trygghetsskapande åtgärd, visar enkätsresultaten att denna åtgärd inte är tillräcklig för att alla elever ska känna sig trygga.

Delaktighet och behållning

Gällande elevernas deltagande i planering av det värdegrundsarbete som sker på skolan, visar enkätresultaten att ett fåtal elever på skola 2 upplever sig vara delaktiga. På skola 1 var det något fler då 11 % av flickorna och 30 % av pojkarna som uppgav att de var delaktiga. Vid en närmare granskning av enkätresultaten, visade sig att dessa pojkar utgjorde majoriteten av de informanter som går i åk 9, och som under tidigare år varit delaktiga i den process som bidrog till att skolan anlade Lugna gatan. Resultaten visar att det ändå är få elever som upplever denna delaktighet, vilket till viss del kan förklaras med hjälp av hur skolorna har utformat sina likabehandlingsplaner.

På skola 2 är inte likabehandlingsplanen utarbetad tillsammans med elever. Textanalysen visar att skola 2 har trivselregler som elever förväntas följa samt att dessa regler inte kan brytas utan påföljder. Ur enkätresultaten kan jag tyda att dessa trivselregler verkar vara otydliga eftersom endast cirka 12 % av eleverna känner till dem samt att mer än 80 % av elever inte upplever att det blir några påföljder om dessa regler bryts.

På skola 1 innehåller likabehandlingsplanen också trivselregler, men dessa är framtagna tillsammans med elever, föräldrar och skolpersonal. Trots detta anger endast 27 % av flickorna samt 23 % av pojkarna att dessa finns vilket tyder på att dessa trivselregler ändå är otydliga för eleverna.

Gällande eleverna upplevda behållning av det värdegrundsarbete som sker, visar resultaten att eleverna på skola 1 anser att Lugna gatans närvaro samt att skolpersonal befinner sig i korridorerna under raster är bra. Majoriteten av eleverna på skola 1 anser även att lärarna är bra på att ingripa då situationer uppstår samt att få stop på eventuella kränkningssituationer.

På skola 2 är det framför allt flickor som upplever att lärarnas ingripande är bra. Dock upplever endast 32 % av flickorna och 38 % av pojkarna att skolpersonalen är bra på att avvärja kränkningssituationer vilket tyder på att skolans trygghetsskapande åtgärder inte riktigt räcker till. Skolans bristande förmåga i att skapa en trygg skola för alla, synliggörs ur resultaten där eleverna blev tillfrågade om det finns ett behov av ett värdegrundsarbete på skolan. Resultaten för skola 2 visade att 100 % av eleverna upplevde att detta behov finns. På skola 1 upplevde 96 % av flickorna samt 98 % av pojkarna detsamma.

Resultaten visar att trots att det bedrivs ett värdegrundsarbete på båda skolor, i vilken skola 1 har ett mer aktivt pågående värdegrundsarbete, så görs detta inte på ett sätt som uppfyller

målen om en skola där ingen utsätts för någon form av diskriminering eller kränkande behandling.

7. Diskussion

Syftet med mitt examensarbete har varit att undersöka hur eleverna förhåller sig till och uppfattar det värdegrundsarbete som sker i skolan.

Studiens resultat har visat att en av skolorna tenderar att vara mer framgångsrik i sitt värdegrundsarbete sett ur ett elevperspektiv såväl som ur det förhållningssätt som konkretiseras och förmedlas utifrån skolans arbetsplan och likabehandlingsplan.

En förutsättning för ett fungerande värdegrundsarbete är att skolverksamheten försöker eftersträva förhållningssätt som forskning kallar för ett *pedagogiskt flöde* och som innebär att värdegrunden omsätts i ett processinriktat arbete i relation till elever och skolpersonal (Skolverket, Dnr 2009:419). Studiens resultat visar att skola 1, delvis har och eftersträvar ett sådant förhållningssätt eftersom elever i samverkan med skolan har utarbetat skolans likabehandlingsplan. Dock visar resultaten även på att både skola 1 och skola 2 till större del ser på värdegrunden som något självklart och som inte ifrågasätts, vilket forskningen benämner som ett *vedertaget* och *formaliserat* förhållningssätt (*Ibid*). Detta eftersom båda skolor inte verkar skapa tillräckligt med tid och utrymme för att diskutera kring begreppet så det tydliggörs för eleverna, något som tidigare forskning anser behövs om värdegrunden ska kunna genomsyra skolverksamheten (Zackari & Modigh, 2000).

Att båda skolor arbetar med värdegrunden genom punktinsatser, i form av temadagar, stödjer ytterligare min slutsats om att skolorna har ett vedertaget och formaliserat förhållningssätt, eftersom studien visar att skolorna tenderar att fokusera på att lösa tillfälliga konflikter som uppstår samt rätta till felaktiga beteenden snarare än att skapa kontinuerliga utrymmen där värdegrundens innehåll diskuteras gemensamt. Skolornas temadagar upplevs som alldeles för få i antal, av majoriteten av eleverna, vilket visar att skolorna verkar se på värdegrundsarbetet som något avskilt från ämnesundervisningen. Här borde kanske båda skolor tillmötesgå elevernas önskningar; om ett mer kontinuerligt värdegrundsarbete, eftersom detta ses som en bidragande faktor till att skolor har ett mer framgångsrikt värdegrundsarbete (Zackari & Modigh, 2000, Skolverket, Dnr 2009:419).

Att båda skolor ännu inte bedriver ett framgångsrikt värdegrundsarbete, visar sig i elevernas upplevelse av att en tät lärarnärvaro i korridorer ändå resulterar i att kränkande handlingar

förekommer. Här borde kanske skolorna tänka om och fokusera på att försöka se vad som kan åtgärdas inom skolmiljön. Ibland kan förmodligen enkla och förebyggande lösningar finnas tillhands, som till exempel skapa gemensamma utrymmen utan små vrår, eftersom dessa lättare inbjuder till oupptäckta kränkningar.

Genom att involvera eleverna och låta deras erfarenheter bidra till utformandet av skolmiljö och i hur värdegrundsarbetet ska gå till tror jag skolorna skulle nå längre i sitt arbete med värdegrunden än de gör idag.

Resultaten visar även att majoriteten av eleverna på skola 2 upplever att skolpersonalen inte är bra på att få stopp på många av de kränkningssituationer som uppstår. Att nästan alla elever som deltagit i enkätundersökningen dessutom anger att det finns ett behov av ett värdegrundsarbete på skolorna, visar att skolpersonalen som arbetar på skola 1 och skola 2 kan vara i behov av att höja sin kompetens av hur man arbetar med värdegrunden för att de ska kunna uppnå elevernas uppfattningar om ett godtagbart tillvägagångssätt för att avvärja kränkningssituationer. Elevernas frustration över skolpersonalens bristande kunskaper stöds i forskning som visar att kompetensutveckling inom värdegrundsområdet är ett utav de utvecklingsområden som många skolor har störst behov av (Skolverket, Dnr 2009:419).

7.1 Förslag till vidare forskning

Mitt examensarbete har behandlat ämnet värdegrund med avseende på hur elever förhåller sig till och uppfattar det värdegrundsarbete som sker på skolan.

Under år 2011, har ny forskning presenterats i vilken en fördjupad studie presenterar hur skolornas förhållningssätt leder till hur väl de kan lyckas i sitt värdegrundsarbete. Detta forskningsfält behöver enligt min mening utökas för att forskningen ska kunna tillhandage en större helhetsbild av vilka faktorer som kan bidra till ett lyckat värdegrundsarbete.

Käll- och litteraturförteckning

- Arfwedson, Gerd B & Arfwedso, Gerhard (2008), *"Didaktik för lärare – en bok om lärares yrke i teori och praktik"* Stockholm: Stockholms universitets förlag
- Askland, Leif & Sataoen, Svein Ole (2003). *"Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt"* Stockholm: Liber
- Dahlkwist, Matts (2006). *"Att arbeta med skolans värdegrundsfrågor – idéer för problembaserat arbete."* Uppsala: Kunskapsföretaget AB
- Eilard, Håkan, Modigh Fredrik & Wester Kristina (2008) *"Olikas lika värde"* Myndigheten för skolutveckling
www.skolverket.se/2.308/2.408/2.402/2.422/olikas-lika-varde-1.53325
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007) *"Metodpraktiken – konsten att studera samhälle, individ och marknad"* Stockholm: Nordstedts Juridik
- Linde Göran (2001) *"Värdegrund och svensk etnicitet"* Lund: Studentlitteratur
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (LpO 94) www.skolverket.se
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr 11) www.skolverket.se
- Löwing, Mats & Bergeå, Erik (2008). *"Skolinspektionen – för bättre skolor"* Lund: Studentlitteratur
- Rimsten Olle (2006) *"Kränkningar i skolan – om barn och vuxna i samspel ur ett juridiskt perspektiv."* Malmö: Gleerups Utbildning AB`
- Stukát, Staffan (2005). *"Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap"* Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*
- Zackari Gunilla & Modigh Fredrik (Utbildningsdepartementet, 2000) *"Värdegrundsboken"* Stockholm: Danagårds grafiska

Internetsidor

- Information om skolornas kvalitetgranskning
(www.skolinspektionen.se/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/)
Hämtad från skolverkets hemsida 10/11-2011, sidan var senast uppdaterad 18/10-11
- Information om skolornas arbetsplaner samt Likabehandlingsplaner
www.botkyrka.se/broangsskolan, www.botkyrka.se/storvretsskolan
- Utbildningsdepartementet. Regeringens beslut. *"Uppdrag om skolans värdegrund"* (2009). Hämtad den 10/11-2011: <http://regeringen.se/sb/d/108/a/126393>

BILAGA 1

Enkätundersökning Frågor om skolans värdegrund

Jag är en kille Jag är en tjej Jag går i åk _____

1. Markera vilka påståenden som stämmer in bäst för dig

	Instämmer helt och hållet	Instämmer delvis	Instämmer nog inte	Instämmer inte alls	Vet ej
Skolan är en trygg plats					
Jag bidrar till att skolan ska vara trygg					
Jag har blivit kränkt/mobbad på skolan					
Jag känner någon som har blivit kränkt på skolan					
Jag upplever att det är vanligt med kränkningar eller mobbing på skolan					
Jag tycker lärarna är bra på att få de som mobbar/kränker att sluta med det					
Jag vågar tala om för någon lärare om någon behandlar mig illa					
Om jag använder ett ovårdat språk blir jag tillsagd av någon vuxen på skolan					
Jag får delta i planeringen av hur skolan ska arbeta mot mobbing/kränkning					

2. Har du läst läroplanens värdegrundstext?

Ja Nej

3. Har du någon uppfattning av vad begreppet *värdegrund* handlar om?

Ja Nej Vet ej

4. Kan du ge ett eller två exempel på hur skolan arbetar aktivt mot mobbing, diskriminering och kränkande behandling på ett bra sätt?

Exempel 1: _____

Exempel 2: _____

5. Kan du ge ett eller två exempel på vad som är mindre bra med hur skolan arbetar med värdegrundsfrågor?

Exempel 1: _____

Exempel 2: _____

6. Anser du att det behövs ett värdegrundsarbete på skolan?

Ja Nej Vet ej

7. Hur ofta brukar du få arbeta med frågor som handlar om t ex diskriminering, kränkningar och trygghet?

☐ Varje dag	☐ Fler gånger/vecka
☐ 1 gång/vecka	☐ Någon gång/månad
☐ Någon gång per termin	☐ En gång per läsår
☐ Aldrig	☐ Vet ej

Tack för att du ville ställa upp och svara på mina frågor!!! 😊